

CONCEPȚII PRIVIND ROLUL DEONTOLOGIEI PROFESIONALE ÎN DEZVOLTAREA ȘI LIVRAREA PRODUSELOR INFORMAȚIONALE DE CALITATE

*Maria Emandei, bibliotecar principal,
Biblioteca Științifică, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

THE ROLE OF PROFESSIONAL ETHICS IN THE DEVELOPMENT AND DELIVERY OF QUALITY INFORMATION PRODUCTS

*Maria Emandei, Head librarian,
Scientific Library, “Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID:0009-0007-6818-6349
emandei.maria@upsc.md*

CZU: 027.7:174

DOI: 10.46727/c.v1.24-25-03-2023.p385-390

Abstract. This paper will focus on the role of librarian professional deontology specifically the activity of a librarian, in the development and delivery of quality information products. University libraries create quality informational products to support the educational and research process, using successfully ICT. The institutional repositories contributes to the promotion of the results of scientific research, increasing the prestige of the educational institution in a national and international aspect, and provides access to published scientific production. At the same time, the development process of the repository in terms of technology and content requires librarians to have specific professional skills for archiving and indexing the received documents. In accordance with the Code of Ethics, the librarian implements and ensures compliance with the principle of continuous professional development, participating in training and improvement programs, professional meetings, scientific and cultural activities organized by libraries or other institutions. At the same time, the librarian's professional deontology presupposes librarians' self-training and their responsibility for their own training. The success of the university library activity oriented towards the needs of the users involves two conditions: access to quality information services and products, on the one hand, and well-trained and highly qualified librarians, who deepen and constantly update their specialized knowledge and skills, necessary for the exercise the functional attributions it has, on the other hand. Library professionals should earn status and reputation based on their professionalism and ethical behavior.

Keywords: Code of ethics, professional ethics, professionalism, institutional repository, the promotion of science, informational products, professional training, self-education.

*„Nimic nu se învață decât învățând...”
(Camenius)*

Valorile specifice ale unei profesii sunt determinate de funcția și misiunea socială a acesteia. O profesie este, în general, o activitate care necesită o pregătire specială și o experiență specifică și care are o anumită responsabilitate socială. Fiecare profesie are propriile sale valori, cum ar fi integritatea, respectul pentru oameni, responsabilitatea, competența și încrederea.

Valorile unei profesii sunt adesea reflectate în codurile etice sau deontologice ale profesiei, care stabilesc standardele și principiile pentru practica profesională.

Deontologia în bibliotecă este o componentă esențială a comportamentului profesional al bibliotecarilor, guvernat de principii etice și morale, decisive pentru a asigura un acces echitabil la informație pentru toți utilizatorii bibliotecii. Deontologia reprezintă morala profesiei de bibliotecar, proiectată prin prisma îndatoririlor și obligațiilor morale impuse de exercitarea profesiei [5].

Produsele informaționale de calitate reprezintă un deziderat important al deontologiei profesionale în domeniul informației și biblioteconomiei. Acestea trebuie să fie precise, verificabile, utile și accesibile pentru utilizatorii bibliotecii. Prin urmare, este necesar ca bibliotecarii să fie conștienți de principiile deontologiei și să le aplice în munca lor zilnică [5].

Codul Deontologic al Bibliotecarului din Republica Moldova reprezintă un set de reguli și principii etice, ce trebuie respectate de către bibliotecari în exercitarea profesiei lor. Acesta a fost elaborat pentru a asigura respectarea standardelor profesionale și a proteja interesele publicului și ale instituțiilor în care bibliotecarii activează. Acest document determină rolul bibliotecarului în societatea informației și a cunoașterii, stabilește misiunea și funcțiile bibliotecarului și definește principiile de activitate ale acestuia.

De ce codul deontologic și nu codul etic al bibliotecarului?

În literatura de specialitate, dar și în practica altor state se utilizează sintagmele „deontologie profesională” sau „etică profesională”, respectiv „cod deontologic” sau „cod etic”. Prin urmare, cu referire la profesia de bibliotecar, există coduri deontologice și etice. Deși aceștia sunt termeni adesea folosiți în mod intersanjabil, conținutul lor este diferit.

Codul deontologic definește regulile și normele profesionale care trebuie urmate de un bibliotecar, pentru a îndeplini responsabilitățile sale într-un mod etic. Acesta pune accentul pe obligațiile și responsabilitățile bibliotecarului față de profesie, față de utilizatorii bibliotecii și față de societate, în general. Ca urmare, codul deontologic reprezintă niște norme stricte, asemănătoare celor de drept, care acționează numai în cazul dacă au fost încălcate, situându-se între morală și drept [1, p. 9].

În schimb codul etic se referă la valorile și principiile morale, care stau la baza profesiei de bibliotecar. Acesta se concentrează pe moralitatea și integritatea bibliotecarului, precum și pe modul în care acesta ar trebui să se comporte într-un mod etic în activitatea sa zilnică. Este orientat spre materializarea binelui și a virtuților morale și acționează cu un scop de a dirija pozitiv, dar nu orbește și nereflectiv acțiunea umană. El are funcția de a preveni acțiunile nedorite [1, p. 9].

În rezultatul celor menționate, pledăm pentru utilizarea sintagmei „cod deontologic” pentru că acesta reflectă atât norme și reguli, precum și valori cardinale ale societății.

Codul deontologic al bibliotecarului oferă o bază clară pentru comportamentul etic al bibliotecarului în îndeplinirea obligațiilor sale profesionale, oferă o linie directoare clară pentru deciziile etice, este recunoscut ca o normă standard în domeniu.

Totodată, codul deontologic pentru profesia de bibliotecar la nivel internațional a fost dezvoltat de asociații profesionale, precum Asociația Bibliotecarilor din America (ALA), în colaborare cu experți și specialiști din domeniul biblioteconomic. Documentul a fost conceput pentru a ghida bibliotecarii în îndeplinirea misiunii lor de a asigura accesul public la informații și resurse, în timp ce protejează și respectă drepturile utilizatorilor și ale proprietarilor de informații.

În concluzie, codul deontologic este mai adecvat pentru bibliotecari, deoarece este mai specific și oferă mai multe orientări în ceea ce privește îndeplinirea responsabilităților lor unice. Acest cod deontologic se concentrează pe standardele și regulamentele de urmat în îndeplinirea misiunii lor de a pune la dispoziția publicului informații și resurse, în timp ce protejează confidențialitatea și drepturile de proprietate intelectuală.

Codul Deontologic al Bibliotecarului din Republica Moldova (*în continuare Cod*), aprobat la ședința plenară a Consiliului Biblioteconomic Național din 7 septembrie 2018, determină rolul bibliotecarului în societatea informației și a cunoașterii, stabilește misiunea și funcțiile bibliotecarului și definește principiile de activitate ale acestuia. Este adresat tuturor bibliotecarilor, indiferent de funcția deținută și calificările lor profesionale, precum și de tipul bibliotecii

în care activează. Scopul urmărit constă în creșterea prestigiului și consolidarea imaginii profesiei de bibliotecar, precum și instituire standardelor unice de conduită a bibliotecarilor pentru a-i inspira în activitatea lor [3].

Codul Deontologic al Bibliotecarului include șapte compartimente:

- I. Dispoziții generale
- II. Misiunea și principiile de activitate ale bibliotecarului
- III. Accesul la informație
- IV. Accesul deschis și proprietatea intelectuală
- V. Relațiile bibliotecarului cu utilizatorii și comunitatea
- VI. Competențe profesionale
- VII. Relațiile bibliotecarului cu colegii de profesie și cu alți angajați ai bibliotecii [3].

Codul stabilește misiunea și principiile de activitate ale bibliotecarului, după cum urmează: „Misiunea bibliotecarului este de a fi în serviciul utilizatorilor săi și a răspunde necesităților acestora de lectură, studiu, informare și documentare, cât și de a promova activ integrarea bibliotecii în viața comunității pe care o deservește. În vederea realizării misiunii sale, bibliotecarul folosește competențele profesionale pe care le deține și toate mijloacele și instrumentele pe care le are la dispoziție, pentru a oferi, în timp util, local și la distanță, servicii la cele mai înalte standard” [3, art. 6].

Sarcina fundamentală a bibliotecarului din învățământ este de a asigura informațional procesul de studii și cercetare, extinderea accesului la resursele informaționale, diversificarea serviciilor și produselor, formarea culturii informației utilizatorilor, favorizând dezvoltarea personală, formarea profesională, îmbogățirea culturală, petrecerea timpului liber, cât și participarea conștientă și informată a utilizatorului la democrație și la progresul acesteia, promovând următoarele valori: profesionalismul, performanța, transparența, accesibilitatea, creativitatea, calitatea.

Bibliotecarul, în exercitarea atribuțiilor sale, este angajat în sporirea durabilității și calității serviciilor de bibliotecă și a produselor informaționale create.

Bibliotecile universitare utilizează tehnologiile informaționale și cele de comunicare în crearea produselor informaționale de calitate și livrarea acestora. Unul din asemenea produse este repozitoriul instituțional al UPSC DIR-SPU, care contribuie la promovarea rezultatelor cercetării științifice, creșterea prestigiului instituției de învățământ în aspect național și internațional, oferă acces la producția științifică publicată.

În același timp, procesul de gestionare și dezvoltare al repozitoriului sub aspect tehnologic și de conținut solicită din partea bibliotecarilor competențe profesionale specifice de arhivare a documentelor recepționate de la autori, sau de la CEP UPSC. În conformitate cu Codul deontologic, bibliotecarul implementează și asigură respectarea principiului dezvoltării profesionale continue, participând la programe de formare și perfecționare, la reuniuni profesionale, activități științifice și culturale de profil, organizate de biblioteci sau alte instituții. Totodată, menționăm că deontologia profesională a bibliotecarului presupune autoinstruirea bibliotecarilor și responsabilitatea lor pentru propria instruire.

În această ordine de idei, bibliotecarul, în raport cu profesia, actualizează permanent cunoștințele și deprinderile de specialitate, acceptând principiul dezvoltării profesionale. Participă în programe de formare și perfecționare, la reuniuni profesionale, activități științifice și culturale de profil organizate de biblioteci și alte organizații. Prin normele *Codului*, bibliotecarul este obligat să-și dezvolte și să-și crească competențele profesionale, să stăpânească competențe digitale, abilități și deprinderi pentru oferirea serviciilor informaționale de calitate.

În scopul de a-și menține și a aprofunda abilitățile și competențele întru crearea produselor informaționale de calitate, bibliotecarul implementează și asigură respectarea principiului

dezvoltării profesionale continue, invocat de *Cod* în art. 38 participând la programe de formare și perfecționare, în conformitate cu *Politica privind formarea profesională continuă a personalului BȘ UPSC*, care presupune următoarele:

- Formarea profesională continuă în cadrul BȘ a UPSC se desfășoară în cadrul educației formale, nonformale și la locul de muncă.
- Educația formală: Centrul de resurse pentru formarea continuă al USM;
- Educație nonformală:

Cursuri, seminare, training-uri, ateliere profesionale, conferințe, la distanță etc.

Schimb de experiență – manifestări profesionale prin intermediul cărora personalul este informat privitor la practici avansate/inovative de muncă;

- Mentorat – ghidarea și îndrumarea noului angajat de către mentor, desemnat în mod oficial;
- Instruirea personalului la locul de muncă.

Repozitoriul Instituțional Digital al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău a fost creat în 2016 și este gestionat de către Biblioteca Științifică UPSC, care la moment conține circa 3500 înregistrări (teze de doctorat, rezumate ale tezelor de doctorat, monografii, manuale, note/suporturi de curs, ghiduri metodice, curriculum-uri, fișe ale disciplinelor, materiale ale conferințelor, culegeri de lucrări științifice, articole științifice din reviste și culegeri, bibliografii etc.). Conceptele de bază, obiectivele, scopul, structura, destinația, principiile de organizare, funcționare și administrare ale repozitoriului sunt stabilite în Regulamentul de organizare și funcționare a Repoziitoriului Instituțional Digital al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (DIR-SPU (Digital Institutional Repository) din 26 noiembrie 2015 (*în continuare Regulament*)).

Repozitoriul DIR-SPU este organizat și funcționează în baza principiilor stabilite în *Regulament*, după cum urmează:

- Repoziitoriul instituțional este constituit în baza software-ului open source (OSS) DSpace, protocolul OAI-PMH (Open Initiative Protocol for Metadata Harvesting).
- Plasarea publicațiilor în repozitoriu poate fi realizată prin două modalități: arhivare de către personalul bibliotecii și autoarhivare.
- Documentele arhivate în repozitoriu vor fi păstrate un termen nelimitat prin asigurarea vizibilității continue și accesului durabil la conținutul acestora.
- Administratorul repozitoriului va verifica documentele în funcție de eligibilitatea autorilor, corectitudinea metadatelor și formatul documentului.
- Accesul deschis la documentele depozitate în repozitoriu nu anulează și nu afectează dreptul de autor. Se asigură accesul nelimitat la informația bibliografică (metadate) și rezumatele documentelor stocate în repozitoriu.
- Regimul de acces la documentele plasate cu text integral în repozitoriu poate fi: a) deschis, cu posibilitatea de a citi, descărca, copia, printa, utiliza și distribui documentele depuse în repozitoriu cu condiția respectării drepturilor morale ale autorului; b) autorizat, valabil numai pentru utilizatorii din rețeaua universității (catedre, facultăți, centre, laboratoare etc.); c) închis, cu posibilitatea pentru persoanele terțe de a solicita de la autor o copie a textului integral al publicației, cu indicarea scopului utilizării publicației.
- Documentele arhivate în repozitoriu vor fi păstrate pe un termen nelimitat prin asigurarea vizibilității continue și accesului durabil la conținutul acestora [6].

Arhivarea documentelor în DIR-SPU determină necesitatea respectării dreptului de autor. Prin urmare, la plasarea documentelor în repozitoriu se ține cont de următoarele reguli:

- Textul integral al publicației poate fi plasat în repozitoriu numai după încheierea unui acord privind distribuirea în acces deschis a documentelor cu titularul dreptului de autor.
- În caz că un document aparține mai multor autori, este necesar de a obține permisiunea de arhivare de la toți titularii dreptului de autor.
- În lipsa unui acord cu titularul privind dreptul de autor în repozitoriu pot fi plasate doar metadatele, rezumatul și cuvintele-cheie în limba română și engleză.
- Responsabilitatea pentru stabilirea regimului de acces la documente revine în exclusivitate autorului, iar responsabilitatea pentru respectarea regimului de acces la documente, atât la depozitare, cât și la acordarea accesului la document revine managerului repozitorului [6].

Gestionarea și dezvoltarea repozitoriului este realizată de bibliotecă. Biblioteca dezvoltă repozitoriul sub aspect tehnologic și de conținut, recepționează documentele de la autori pentru a le plasa în repozitoriu, acordă consultații autorilor pentru autoarhivarea documentelor. La nivel de bibliotecă este organizat un grup de lucru, care realizează procesul de arhivare a documentelor în Repozitoriu. Pentru asigurarea calității procesului de înregistrare al documentelor membrii grupului au fost familiarizați cu Regulile de indexare și înregistrare ale documentelor, elaborate în acest scop. Bibliotecarii se întrunesc în ședințe ad-hoc și discută problemele aparente, identificând soluțiile, pentru a respecta principiul calității în procesul de arhivare.

În general, considerăm că repozitoriul instituțional este eficient, bine organizat, ușor de utilizat, oferă o gamă largă de documente, reprezentând astfel o sursă credibilă de informații pentru cercetători și studenți. Politicile și procedurile privind depunerea, arhivarea și acces sunt clare și ușor de înțeles.

Dimensiuni de impact ale implementării Codului deontologic

Aspectul responsabilității profesionale se referă, conform *Codului*, la competență. Competența presupune cunoștințe, deprinderi și atitudini profesionale cu referire la cadrul legislativ și de reglementare, relațiile cu utilizatorii, cultura informației, dezvoltarea și gestionarea colecțiilor și a resurselor documentare, prelucrarea/identificarea bibliografică a documentelor, organizarea locului de muncă și a echipamentului, crearea de produse/servicii, de domeniul tehnologic etc.

Competența se referă și la capacitatea de a poseda unele aptitudini necesare pentru a putea aplica cunoștințele, a le putea utiliza în executarea obligațiilor profesionale. Bibliotecarul trebuie să fie la curent cu tendințele moderne și schimbările din activitatea bibliotecilor. Responsabilitatea profesională a bibliotecarului este *demonstrată prin oferirea priorității* activității profesionale, angajarea în activități de *învățare pe parcursul întregii* vieți, de modernizare a bibliotecii, colaborări în interesul dezvoltării bibliotecii.

În concluzie, considerăm că îmbinarea competențelor profesionale cu cele deontologice aduce plusvaloare instituției, iar bibliotecarul devine un membru „de încredere” în comunitatea academică. Bibliotecarii sunt profesioniștii care au o responsabilitate deosebită în ceea ce privește gestionarea și îngrijirea informațiilor și resurselor disponibile în biblioteci. Ei sunt adesea considerați gardieni ai cunoașterii și, prin urmare, trebuie să urmeze standarde etice înalte în îndeplinirea sarcinilor lor de zi cu zi. În acest sens, codul deontologic reprezintă un instrument important, care îi ajută să-și îndeplinească cu responsabilitate datoria.

BIBLIOGRAFIE

1. CAPCELEA, V. *Locul și rolul deontologiei în societatea postmodernă* [citat 07.03.2023]. Disponibil: <http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1466/deontologie.pdf?sequence=6&isAllowed=y>
2. CEPRAGA, L. *etică și comunicare: Suport de curs la unitatea de curs Etică și comunicare. Programul de master: Leadership și instruire*. UPS „Ion Creangă” din Chișinău, 2020, pp 99. [citat 06 martie 2023]. Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/handle/123456789/2141?show=full>
3. *Codul deontologic al bibliotecarului*: Aprobata la ședința CBN din 7.09.2018. [citat 07.03.2023]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/accesDedicat/Codul%20deontologic%20al%20bibliotecarului%20din%20Republica%20Moldova.pdf>.
4. CORGHENCI, L. *Codul deontologic al bibliotecarului din Republica Moldova – repere în timp*. *Magazin bibliologic*. 2021, nr. 3-4, p. 201.
5. CORGHENCI, L. *Deontologia profesională a personalului din biblioteci: Suport în sprijinul formării profesionale continue nonformale*. Chișinău: BNRM, 2022. 81 p. ISBN 978-9975-119-51-1. [citat 07.03. 2023]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/publicatii/Deontologia%20bib.pdf>.
6. *Regulamentul de organizare și funcționare al Repozitoriului Instituțional Digital al UPSC* din 26.11.2015, aprobat la SENAT. [citat 10.03.2023]. Disponibil: https://lib.upsc.md/wp-content/uploads/2019/04/Regulament-de-organiz.funct_-a-repozitoriului-institut.digital.pdf